

Замкова К. П.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН (2014–2020 РР.)

Стаття присвячена розгляду українсько-турецьких відносин в період з 2014 року по 2020 рік. Аналізуються основні проблемні питання в співробітництві цих акторів, динаміка розвитку проблеми з урахуванням основних чинників, що впливають на проблему, а також представлені вірогідні шляхи їх розвитку.

Ключові слова: українсько-турецькі відносини, ЗВТ, Чорноморський регіон, військово-технічна співпраця, енергетична сфера, стратегічне співробітництво.

Постановка проблеми. Відносини між Україною та Туреччиною набули нового імпульсу з 2014 року. Потенціал Турецької Республіки як зовнішнього партнера є дуже значним, так як ця країна набуває статусу вагомого регіонального гравця, розширює географію розповсюдження своїх інтересів і заявляє про наміри стати вагомим глобальним гравцем. Через ці амбіції Туреччина не займає принципової позиції щодо міжрегіональних конфліктів, й тому ускладняється процес налагодження двосторонніх відносин між країнами. Проте, відносини з ТР загалом є безконфліктними: у новітній історії України і Туреччини відсутні приклади збройного конфлікту, тому це полегшує діалог, та інтенсифікацію співпраці. До того ж, нормативно-правова база двосторонніх відносин є достатньою для поглиблення стратегічного партнерства між двома державами.

Аналіз основних досліджень.

Важливість дослідження динаміки українсько-турецьких відносин підтверджується значною увагою до цієї теми з боку науковців та аналітиків. Зокрема, серед українських дослідників варто пригадати роботи М. Воротнюк, Ю. Тарасюк. Еволюція двосторонніх відносин у різних сферах представлена у збірці матеріалів міжнародної конференції «25 years of Turkey-Ukraine diplomatic relations: regional developments and prospects for enhanced cooperation» [18].

Метою статті є виявлення особливостей відносин між Україною та Турецькою Республікою у період з 2014 року.

Виклад основного матеріалу.

Україна та Туреччина – це два важливих актори на регіональній арені, відносини яких динамічно розвиваються з 1991 року й по цей день, і охоплюють усі напрямки двосторонньої взаємодії. Турецька Республіка була однією з перших держав, яка визнала незалежність України в 1991 році. У лютому 1992 року були встановлені дипломатичні відносини між Україною і Турецькою Республікою, а в травні цього ж року підписаний договір про дружбу і співробітництво, який став базою для розвитку двосторонніх відносин у подальшому. Протягом 1992-1993 років були відкриті посольства в обох столицях країн. В Одесі функціонує Генеральне консульство Туреччини, у місті Дніпро – почесне консульство. На даний момент україно-турецькі відносини регулюються 146 документами та охоплюють такі сфери діяльності: оборонно-промислова, торгово-економічна, політична, культурно-гуманітарна, туризм тощо [10]. Ключові документи були підписані протягом 1990-х років і надалі, в основному, доповнювалися з урахуванням поточних змін та потреб. Крім того, сторони висловлювали взаємний інтерес щодо розвитку регіонального співробітництва. Практичним втіленням цього стало співробітництво в рамках Організації Чорноморського економічного

співробітництва 1992 року, організатором створення якої виступила Туреччина, а ініціатором перетворення її в міжнародну структуру в червні 1998 року – Україна. Також згідно зі Спільним планом дій між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки щодо розширеного співробітництва від 2 квітня 2004 року, ключовим пріоритетом країн є зміцнення миру, безпеки у Чорноморському регіоні, боротьба з новими загрозами. Були виділені політичні платформи для реалізації цих завдань: «Заходи щодо зміцнення довіри та безпеки у військово-морській сфері на Чорному морі», «BLACKSEAFOR» та ін. Україна та Туреччина є членами ряду міжнародних організацій – ООН, ОБСЄ, ОЧЕС – в рамках яких їхні погляди на безпекові питання узгоджуються [1, с. 40–46].

До 2014 року пріоритетними напрямками співробітництва між країнами були економіка, сфера безпеки, туризму та культури.

До того ж, до 2014 року Туреччина займала друге місце (після Росії) серед імпортерів українських товарів. Найперспективнішими були такі галузі як металургія, машинобудування, побутова хімія, сільськогосподарська продукція, текстильна, суднобудування, будівничі матеріали [14, с. 155–156].

У питанні підписання угоди про ЗВТ Туреччина виявляла особливу наполегливість, адже набрання чинності ЗВТ з ЄС, згідно з правилами митного союзу між ТР та ЄС, надає можливість безмитного доступу до турецького ринку українським експортерам. У зв'язку з цим турецькі партнери наголошують на асиметричності торгівельних позицій двох країн та необхідності відповідного доступу турецького бізнесу до українського ринку після укладання ЗВТ. Для ТР відкриваються переваги того, що Україна має спільний кордон із чотирма країнами ЄС та більш дешеву робочу силу. Підписання угоди значитиме зростання товарообігу між державами, можливість відкриття нових турецьких компаній,

інвестицій в українську економіку. Станом на 2013 рік переговори щодо ЗВТ були призупинені.

Однією з центральних сфер двосторонньої взаємодії є співпраця в енергетичній сфері. Інтереси двох країн у сфері енергетики близькі: є необхідність диверсифікації джерел енергозабезпечення, безпека постачання енергоресурсів, більш активне використання свого транзитного потенціалу, розвідка і видобуток своїх власних ресурсів та інші. Стратегічним завданням є забезпечення дозволу турецької сторони на проходження танкерів зі скрапленим природним газом (СПГ) через протоки до Чорного моря. Турецька відмова формально пов'язана з екологічними міркуваннями та небажання ТР визначати технічні параметри [13; 18].

Сучасний стан співробітництва України та Туреччини в сфері безпеки обумовлений декількома факторами.

По-перше, відносини між обома державами є «стратегічними».

По-друге, розташування України та ТР в одній регіональній системі безпеки – Чорноморському регіоні – значить, що обидві держави стикаються зі схожими викликами безпеки та мають координувати свої зусилля із забезпечення безпеки.

Незважаючи на велику кількість зустрічей на вищому рівні між ТР та Україною, де обговорюється проведення спільних операцій між підрозділами ЗС, участь у миротворчих операціях, боротьба з тероризмом, впровадження єдиних стандартів управління ЗС тощо, відносини між державами є ситуативними, а не стратегічними в основному через неузгодженість дій гілок влади всередині нашої держави, періодичну зміну проголошуваних векторів зовнішньополітичної орієнтації та інші.

Проте, говорячи про стратегічні відносини, слід згадати, що ще у 1993 році постановою ВРУ «Про Основні напрями зовнішньої політики України» було задекларовано, що головною метою українсько-турецької співпраці є

посилення стратегічного партнерства, в дійсності не відповідає цьому [10]. На даний час, офіційного списку стратегічних партнерів України немає. В. Чалий, заступник гендиректора Центру Разумкова, розповідає: «Раніше при підрахунках стратегічних партнерів України посилалися на постанову ВРУ «Про основні пріоритети зовнішньої політики однак зараз воно не діє. Ми нараховували більше 20 партнерів, задекларованих президентом або прем'єром, зафіксованих в договорах. Менше половини країн з «двадцятки» мають з Україною двосторонні угоди. Велика частина – риторичне підтвердження або «взяті» в список за принципом «географічного сусідства» [12].

На думку Чалого, Україна може мати лише кілька стратегічних партнерів. І ніяк не кілька десятків – такий підхід просто девальвує саму ідею [12].

Ситуація починає дещо змінюється з 2014 року, після Революції Гідності в Україні та початку військової агресії Росії проти України, окупації та анексії Криму. ТР підтримала резолюцію ООН від 16.11.2016 року щодо територіальної цілісності України. Через воєнне втручання РФ в політичну ситуацію в Україні, Росія перестає бути предметом дискурсу «Схід – Захід» у зовнішньополітичному орієнтуванні країни. Зважаючи на вищесказані зміни, Туреччина почала займати одну з перших сходинок у зовнішньополітичних пріоритетах України в зв'язку з втратою Криму та конфліктом на Сході країни, а також загостренням безпекової ситуації в Чорноморському регіоні в цілому. У цей період відбулася низка важливих зустрічей, зокрема перша офіційна зустріч Президента України Петра Порошенка та Президента Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана у березні 2015 р. та наступна, у березні 2016 р. в рамках четвертого засідання Стратегічної ради високого рівня між ТР та Україною у Києві. На них, окрім підтримки територіальної цілісності України, було підкреслено «значний потенціал

Туреччини у сприянні стабілізації ситуації в Україні» та відзначена перспективність залучення турецьких будівельних компаній до реконструкції зруйнованих регіонів України. Той факт, що спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні очолює досвідчений турецький дипломат, Посол Туреччини в Україні називає своєрідним внеском Туреччини в урегулювання ситуації на Сході [3, с. 105–107]. Однак, Туреччина не приєдналася до санкцій застосованих до Росії Заходом. Рівень економічної та енергетичної залежності цих ключових гравців Чорноморського регіону один від одного не дозволив Туреччині зайняти радикальну позицію.

У 2015 році почалась інтенсифікація політичного діалогу з актуальних безпекових та економічних питань, відбулася низка зустрічей на найвищому рівні, відновилися переговори щодо підписання договору про ЗВТ тощо. З іншого боку, події 2014 р. гальмували співпрацю між країнами, що призвело до падіння товарообігу між країнами і об'єму інвестицій в українську економіку [2, с. 47–51]. Турецька влада займає принципову позицію щодо Криму та засуджує дій так званої кримської влади проти активістів кримсько-татарського руху; надає гуманітарну допомогу на потреби внутрішньо переміщених осіб та залишається одним із найбільших міжнародних донорів технічної допомоги Україні.

Початком активної співпраці між Україною та Туреччиною можна вважати подією листопада 2015 року: «Літакова криза». Напруження у відносинах з РФ, двостороннє введення санкцій до середини 2016 року та погіршення відносин ТР з більшістю держав Близького Сходу призвели до того, що Анкара розпочала відновлення контактів зі своїми сусідами та країнами Заходу. Зближення з Україною є однією зі складових повернення Анкари до проєвропейського курсу. Після подій 2015 року співпраця двох країн відобразилась на посиленні позицій

турецької влади щодо ситуації в Криму, розширенні співпраці в сфері ЗВТ та фінансової й політичної підтримки кримських татар, тому Туреччина стала викликати певний інтерес як можливий союзник у боротьбі проти РФ у Чорноморському регіоні. Однак Туреччина продовжувала вивчати можливості прокладання з РФ «Турецького потоку»; залишалося також невирішеним питання пропуску танкерів з СПГ.

До чинників, що впливають на українсько-турецькі відносини, можна віднести малу обізнаність щодо України в ТР, вплив російської пропаганди, роль посольства РФ в Туреччині. Відновлення діалогу з Росією в 2016 році не вплинуло на позицію ТР щодо невизнання анексії Криму і засудження порушення прав кримських татар (хоча Туреччина й має дуалістичну політику щодо Росії). Туреччина виступила коспонсором резолюції щодо порушення прав людини в Криму в Комітеті із соціальних та гуманітарних питань ООН. У 2016 році між двома країнами постали питання щодо реалізації проектів у сфері оборонно-промислового виробництва (бронетехніки, ракетобудування, літакобудування), залученням турецьких інвестицій в оборонно-промисловий комплекс України. ТР перша, хто почала надавати Україні безпілотники для використання в бойових цілях, хоча навіть Ізраїль відмовив у продажі цього виду безпілотного літального апарату через неминучу конфронтацію з РФ.

В економічній співпраці відкриваються нові горизонти, хоча торгові представництва, які передбачалось створити у 2016 р. з Туреччиною, відкриті не були. Переговори про ЗВТ, які передбачалось завершити у 2016 р. продовжують гальмуватись через неузгодженість позицій сторін.

У жовтні 2017 року за посередництва Анкари Росія звільнила засуджених в анексованому Криму заступників голови Меджлису кримськотатарського народу Чийгоза та Умерова. Що стосується

політичного діалогу, то під час візиту прем'єра-міністра України Гройсмана турецька сторона надіслала ноту про заборону турецьким суднам відвідувати окупований Крим (хоча порушення продовжувалися) [5, с. 107–110]. На рахунок економічної сфери, з трьох визначених урядом пріоритетних документів були підписані два: оновлена Угода про взаємне сприяння та захист інвестицій та Угода про уникнення подвійного оподаткування. Питання щодо підписання ЗВТ залишається відкритим. Обсяги двосторонньої торгівлі товарами і послугами між Україною та Туреччиною зростають (близько 4 млрд. дол.), але не досягли рівня 2013 року [5, с. 107–110]. Приклади проектів в оборонно-промисловій галузі, незважаючи на заявлений інтерес, залишаються поодинокими.

Незважаючи на те, що Туреччина схвалила резолюцію ГА ООН 2018 р. щодо засудження мілітаризації російською стороною Криму та Азову, ТР уникала згадування Росії щодо атаки Керченської протоки 25 листопада, тому Туреччина не розглядається як потенційна противага Росії в регіоні. Реалізація потенціалу українсько-турецьких відносин гальмується нарощенням економічної та політичної співпраці між РФ та ТР, у противагу її політиці нейтралітету між НАТО та РФ. Не було досягнуто комплементарності в енергетичних політиках. Зокрема, Україна підтримує запуск Трансанатолійського газопроводу (TANAP) як інструменту зменшення залежності від російського газу, але вбачає загрозу в газопроводі «Турецький потік», який Росія просуває за допомогою Туреччини. Зберігається позитивна динаміка щодо зростання рівня товарообігу, інвестицій та туристичних потоків. У 2018 р. товарообіг склав 4,1 млрд. дол. Втім, важливим нюансом є те, що обсяги українського експорту зменшились на 7%, порівняно з 2017 року [6, с. 119–123]. Не вдалось досягнути компромісної версії Угоди про ЗВТ щодо

сільгосп-продуктів та текстильної галузі. Варто відзначити нові угоди, підписані протягом 2018 р., а саме: Меморандум між ДК «Укроборонпром» та Державним агентством з питань оборонної промисловості ТР щодо взаємних банківських гарантій, Угода про співробітництво у сфері розвитку між урядами України та ТР. Міністрами внутрішніх справ була підписана декларація щодо боротьби із тероризмом, транснаціональною злочинністю та кіберзагрозами.

У 2019 році на спільній пресконференції з Президентом України Володимиром Зеленським в Анкарі Президент Туреччини Реджеп Ердоган заявив, що настав час завершити переговори про створення ЗВТ між країнами, які тривають з 2012 року, але й досі не досягли успіху. Своєю чергою Президент Зеленський, торкаючись ЗВТ, зазначив: «Сподіваюся, що наші сторони якнайшвидше зможуть досягти компромісу в цьому питанні та підготувати всі необхідні документи» [8]. 3 лютого 2020 року на зустрічі, яка відбулася в Києві, президенти уклали 7 угод, враховуючи Меморандум про взаєморозуміння щодо переговорів про угоду про ЗВТ між Міністерством України та Міністерством торгівлі Туреччини. За словами Зеленського мета України і Туреччини – досягти товарообігу в 10 млрд. доларів [15]. Тобто ЗВТ не підписана, її відтермінували до березня. Це швидше позитив, ніж негатив. Узагальнюючи думки експертів, можна зрозуміти, що ЗВТ – це не те, що зараз потрібно Україні з урахуванням наших національних інтересів. Туреччині – так, це треба. ЗВТ з ТР може вбити нашу легку промисловість, ринок овочів та інші галузі. Так, усе залежить від умов договору, але за будь-яких розкладів ми будемо отримувати менше вигоди від нього, ніж Анкара. Та й вага Туреччини й України не порівнянна. Нам нічим торгувати, нічим впливати на Туреччину, отже – ми в позиції слабого на цих переговорах.

Що стосується енергетичної сфери, то 8 січня 2020 року ТР та РФ запустили «Турецький потік» й тепер Україна недоотримає близько 450 млн доларів доходів від транспортування газу, який раніше йшов до Південної Європи українською територією, а тепер проходитиме «Турецьким потоком». Це не можна назвати збитками, але це недоотриманий дохід. Утім, втрати від «Турецького потоку» – лише частина від того, чого Україна не дорахується тоді, коли запрацює друга гілка «Північного потоку», яка має значно більшу потужність і розрахована на транспортування до 55 млрд кубів газу на рік. Туреччина імпортує з Росії до 30 млрд кубів газу на рік [17]. Близько половини цього газу йде через інший трубопровід – «Блакитний потік». Решта, до цього часу, йшла через Україну та Південно-Східну Європу. Тепер Туреччина отримуватиме весь російський газ напряму, а південний коридор української газотранспортної системи поки що працюватиме лише на доставку російського газу до Молдови та Румунії. Разом ці два газогони, як і передбачали експерти, здатні взагалі перекрити український маршрут, і дозволять Росії постачати газ до Європи повз Україну. І знадобиться на це близько п'яти років – саме на такий термін укладені нові українсько-російські угоди про транзит газу. Такий розвиток подій цілком влаштовує РФ та ТР, чого не можна сказати про Україну. Проте на офіційній зустрічі 2020 року президенти обговорили можливість транспортування каспійського газу до України через Туреччину і Болгарію, зокрема, постачання газу через газопровід TANAP скрапленого газу. Так, є питання з приводу ціни й умов, якщо дійде до реалізації проекту, але те, що обговорювалася можливість диверсифікації, яка є життєво необхідною з точки зору національних інтересів України – це позитив.

Військово-технічна співпраця протягом останніх трьох років принесла результати в таких сферах, як військовий

радіозв'язок, тепловізійні технології, оптичні пристрої для пускових установок ракет та броньованих машин. На абсолютно новий рівень військово-технічне співробітництво країн вийшло в серпні 2019 року, коли держкомпанія «Укрспецекспорт», що входить до складу «Укроборонпрому», та турецька компанія «BaykarDefense», яка є одним із провідних виробників безпілотників, створили спільне підприємство у сфері високоточної зброї та аерокосмічних технологій. Це дозволить відійти від класичних контрактів з купівлі-продажу озброєнь до принципово нового рівня співпраці – синергії оборонних технологій та поєднання передових розробок Туреччини та України. Одним з перших проектів спільного підприємства стала розробка безпілотного літального апарату нового покоління – Akinci. Окрім цього, у 2019 році був парафований договір з турецькою державною корпорацією МКЕК на постачання 120-міліметрових ствольних керованих ракет «Конус» виробництва ДККБ «Луч»; Україна придбала у Туреччини партію ударних безпілотників Bayraktar TB2, які вже успішно пройшли льотне випробування в українському небі; турецькі БПЛА були придбані в комплекті з міні-бомбами Roketsan MAM-L (також відомої як Smart Micro Munition) [11].

3 лютого 2020 року у Києві під час офіційного візиту Реджепа Ердогана Міністр оборони України Андрій Загороднюк і Міністр казначейства і фінансів Турецької Республіки Берат Альбайрак підписали угоду між Кабінетом міністрів України і Урядом Туреччини про військово-фінансове співробітництво: українське військо отримає фінансову допомогу від турецьких партнерів (близько \$36 млн для придбання турецьких товарів військового та подвійного призначення). Іншими словами, вигоду отримає тільки Туреччина, але на базі цього пункту за бажанням та належних зусиль можна вийти на спільне виробництво в галузі ВПК – те, що нам необхідно з урахуванням ситуації з Росією. Міністри стверджують,

що угода створить правові підстави для розширення українсько-турецького співробітництва в оборонній галузі та позитивно вплине на обороноздатність України, розвиток її оборонно-промислового комплексу та Збройних Сил, а також передбачить можливість започаткування нових актуальних напрямів та форм співробітництва сторін. Наступні кроки на шляху реалізації положень цієї угоди будуть обговорюватися в березні 2020 року.

Що стосується Чорноморського регіону та співпраці, то були вимовлені нечіткі та розпливчасті домовленості. «Ми розраховуємо на розвиток співпраці для підвищення безпеки в регіоні шляхом обміну інформацією про військово-морську обстановку в акваторії Чорного моря, а також підвищенню спроможностей з протиповітряної оборони в рамках спільної участі у програмі НАТО (Air Situational Data Exchange) зі Збройними Силами ТР», – зазначив Андрій Загороднюк [15]. Співпраця у Чорноморському регіоні – це пріоритетний напрям нашої зовнішньої політики. Туреччина – наш природний тут партнер. Але зрозуміло, що без яких-небудь зрушень щодо будівництва сильного флоту, ми претендувати на масштабну співпрацю з Туреччиною в контексті захисту судноплавства в Чорному морі не можемо.

Щодо культурно-гуманітарної сфери, то болючим питанням як для України, так і для Туреччини є кримськотатарський чинник. В окупованому Криму Російська Федерація досі продовжує порушувати резолюції Генеральної асамблеї ООН, не пускаючи до анексованого Криму спостерігачів. Голова Моніторингової місії ООН з прав людини Фіона Фрейзер заявила про те, що російська влада нав'язує жителям півострова російське громадянство та переслідує кримських татар; особи, які засуджують окупацію, проукраїнські активісти та інші стикаються з залякуванням, переслідуванням та ув'язненням, зокрема, кримські татари

потерпають від рейдів на їхні помешкання, релігійні центри [13].

У ході офіційної зустрічі 2020 року Президент Володимир Зеленський підняв питання про порушення прав людини в анексованому Криму і допомогу в звільненні ув'язнених кримських татар. Реджеп Ердоган заявив, що влада Туреччини ухвалила рішення про забезпечення житлом 500 кримськотатарських сімей в Херсонській області та про плани будівництва житлового комплексу, який буде містити мечеть, офіси та інше. Кримськотатарська проблема для Ердогана – одночасно питання внутрішньої і зовнішньої політики. Внутрішньої – бо таким чином він може демонструвати своїм співвітчизникам увагу Туреччини до народу, доля якого завжди викликала пильну увагу турецького суспільства. Зовнішньої – тому що демонструється непорушність турецьких пріоритетів у регіоні і підтримка територіальної цілісності України з акцентом на права кримськотатарського народу. Крим для них – це частина регіональної геостратегії. Питання Криму є для Ердогана важливим інструментом у його непростих відносинах із російським Президентом Володимиром Путіним. Тим більше зараз, коли турецькі й російські інтереси знову зішлись навколо сирійського Ідліба.

Також Мустафа Джеміляєв, лідер кримськотатарського народу, народний депутат України, розповів: «Я запропонував Ердогану створити таку платформу, де провідне місце займала б Туреччина з її принциповою позицією. Тому що у Туреччині немає такої «алергії» на Росію, тому що у них ділові зв'язки. Але, з іншого боку, Туреччина є членом НАТО. І найістотніше – Туреччина не визнавала, не визнає і ніколи ні за яких обставин не визнає законність анексії. Ось з цієї позиції вести переговори про деокупацію зручніше» [7].

Проте якщо брати до уваги той факт, що Джеміляєв неодноразово зустрічався з турецьким керівництвом та навіть був

нагороджений Орденом Турецької Республіки за заслуги у зближенні націй та розвитку дружніх зв'язків між Туреччиною та Кримом, то, на жаль, наша держава не щільно працює з кримськотатарською громадою, а Туреччина зараз стає головним гравцем у цій справі.

Важливо зазначити, що відбувається активне співробітництво між містами України й Туреччини в сфері освіти. Якщо брати до уваги тільки одеські університети з турецькими, наприклад: ОНУ співпрацює з Республіканським університетом в м. Сівас (програма мобільності Ерасмус), підписані угоди з університетами Стамбулу та Чанаккале, також науково-освітнє і культурне співробітництво з Akdeniz Üniversitesi (Загальний список, 2020). Крім того, усе більше турецьких студентів кожного року подають заяви до українських вищих навчальних закладів, відбувається обмін студентами, для викладання турецької мови запрошуються викладачі з ТР, проходять навчальні практики та інше. Значний внесок в справу адаптації кримських татар в українське суспільство робить Турецьке агентство з співробітництва та розвитку (ТІКА). Метою ТІКА є допомога країнам, що розвиваються, у першу чергу тюркомовним країнам та країнам-сусідам, а також розвиток співробітництва із цими країнами в економічній, торгівельній, технічній, соціальній, культурній та освітній сферах за допомогою відповідних проектів і програм.

На двосторонні відносини між Україною та Туреччиною, безпосередньо, впливають зовнішні події. Для Турецької Республіки направлення її зовнішньої політики базується на тому, які відносини сьогодні у неї з США та Росією, бо неоосманська політика Реджепа Таїпа Ердогана направлена на домінування у Близькосхідному регіоні, а там Туреччина конфронтує із Росією та США. Проте останнім часом відносини з росіянами почали загострюватись. Туреччина ввела війська до Лівії. Тепер турецька армія воює на боці Уряду Національної Згоди, а їм

протистоїть фельдмаршал Хафтар, якому надає підтримку Росія. Також спостерігається ескалація конфлікту в Сирії, де РФ та ТР підтримують два різні угруповання. Незважаючи на бойові дії березня 2020 року, Туреччина не буде припиняти співробітництво з Росією в певних сферах, бо з іншого боку їм треба чинити вплив на Сполучені Штати. Це говорить про те, що Ердоган діє суто в особистих інтересах. Для України – це довгостроковий ситуативний союзник, адже Туреччині вигідний курс на стримування російської агресії. Ердогану не вигідне посилення Росії доти, доки вони з ними конфронтують на Близькому Сході. Саме тому Туреччина й надалі сприятиме посиленню української армії. Більш того, Україна та Туреччина не мають одне до одного значних політичних та історичних претензій, а отже немає жодних суттєвих гальмуючих факторів для подальшого зближення двох держав.

Висновки. Українсько-турецькі відносини беруть свій початок від 1991 року, й наразі вони охоплюють усі сфери двостороннього співробітництва. Тривалий час основна увага концентрувалася на економіко-соціальній сфері. Посилення взаємодії почало відбуватися з 2016 року, після загострення російсько-турецьких відносин: Туреччина вбачала в Україні одну зі складових повернення Анкари до проєвропейського курсу. Позитивна динаміка зберігалася щодо зростання рівня товарообігу та вдалих оборонно-промислових проєктів. Водночас основними неузгодженими питаннями були створення ЗВТ та врегулювання енергетичних політик. В основному реалізація потенціалу українсько-турецьких відносин гальмується нарощенням економічної та політичної співпраці між РФ та ТР, у протидію її політиці нейтралітету між НАТО та РФ. Втім, Туреччина залишається найголовнішим партнером України в Чорноморському регіоні. Так само Україна сьогодні виступає єдиним перспективним провідником турецької економічної

могутності в басейні річки Дунай. Надзвичайно складні відносини між Туреччиною та Грецією, Болгарією, Сербією можуть бути компенсовані зростанням значення України не лише у Центрально-Східній, але й у Південно-Східній Європі. Однак через те, що Реджеп Ердоган діє суто в особистих інтересах, політика якого є дуже «гнучкою» стосовно інших країн, важко спрогнозувати наступні дії Турецької Республіки. Крім того, на двосторонні відносини між державами впливають зовнішні чинники: конфронтація ТР з Росією та США.

Отже, на відносини України з Туреччиною з 2014 р. значний вплив мають зовнішні чинники, перетворюючи Україну на ситуативного союзника у довгостроковій перспективі. Оскільки Україна та Туреччина не мають одне до одного значних політичних та історичних претензій, то можна констатувати, що при наявності політичної волі сторін можна очікувати на подолання існуючих на даний час гальмуючих факторів для подальшого зближення двох держав.

Список використаних джерел :

1. Воротнюк М. Україна-Туреччина. В *Українська призма. Між стратегічним партнерством і безпекою*. Київ: Фонд ім. Ф. Еберта, 2013. С. 40–46.
2. Воротнюк М. Ключові партнери: Туреччина. В Г. Максак, Г. Шелест, Н. Коваль, М. Коваль. (Ред.). *Українська призма: зовнішня політика*. Київ: Фонд ім. Ф. Еберта, 2015. С. 47–51.
3. Воротнюк М. *Аудит зовнішньої політики: Україна – Туреччина*. Київ: Інститут світової політики, 2016. 215 с.
4. Воротнюк М. Двосторонні відносини: Туреччина. В Г. Максак, Г. Шелест, М. Коваль. (Ред.). *Українська призма: зовнішня політика*. Київ: Фонд ім. Ф. Еберта, 2016. С. 105–107.
5. Воротнюк, М. Двосторонні відносини: Туреччина. В Г. Максак, Г. Шелест, Н. Бурейко, Н. Коваль, М. Коваль. (Ред.). *Українська призма: зовнішня*

- політика. Київ: Фонд ім. Ф. Еберта, 2017. С. 107–110.
6. Воротнюк М. Двосторонні відносини: Туреччина. В Н. Бурейко Г. Максак, Г. Шелест. (Ред.), *Українська призма: зовнішня політика*. Київ: Фонд ім. Ф. Еберта, 2018. С. 119–123.
 7. Джемилев з Ердоганом говорив про платформу для переговорів про повернення Криму. *Радіо Свобода*. 3 лютого 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dzemilev-erdogan-krym/30422971.html> (дата звернення 05.05.2020).
 8. Ердоган: Настав час для ЗВТ між Україною і Туреччиною. *Українська правда*. 7 серпня 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/08/7/7223036/> (дата звернення 05.05.2020).
 9. Загальний список міжнародних двосторонніх угод. *Офіційний вебсайт ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2020. URL: http://onu.edu.ua/uk/international/inter_depart/partners (дата звернення 06.05.2020).
 10. Міжнародні документи (Республіка Туреччина). *Офіційний вебсайт ВРУ*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/c369> (дата звернення 06.05.2020).
 11. Міхненко, А. Україна та Туреччина: плідне співробітництво. *Ukrainian Defense Review*. 30 квітня, 2019. URL: <https://defence-ua.com/index.php/statti/7209-ukrayina-ta-turechchyna-plidne-spivrobitnytstvo> (дата звернення 10.05.2020).
 12. Офіційного списку стратегічних партнерів України не існує. *Главком*. 29 серпня, 2013. URL: <https://glavcom.ua/news/149908ofitsialno-go-spiska.html> (дата звернення 10.05.2020).
 13. Росія досі не пускає спостерігачів ООН в анексований Крим – Фрейзер. *ZN.UA*. 13 червня, 2019. URL: https://dt.ua/UKRAINE/rosiya-dosi-ne-puskaye-sposterigachiv-onn-v-aneksovaniy-krim-freyzer-314382_.html (дата звернення 10.05.2020).
 14. Тарасюк Ю. Україно-турецькі відносини. В І. М. Коваль, О. І. Брусиловська, В. А. Дубовик (Ред.). *Стратегічна культура та зовнішня політика України: монографія*. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова. 2017. С. 154–170.
 15. Україна і Туреччина уклала сім угод. *Корреспондент.net*. 3 лютого 2020. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4189680-ukrayna-y-turtsyia-zakluichyly-sem-sohlashenyi> (дата звернення 10.05.2020).
 16. Україна та Туреччина підписали Угоду про співробітництво у сфері оборони. *Газета День*. 3 лютого 2020. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/030220-ukrayina-ta-turechchu> (дата звернення 10.05.2020).
 17. Україна недоотримуватиме \$450 мільйонів на рік через запуск «Турецького потоку». *Укрінформ*. 18 березня 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2852223-ukraina-nedootrimuvatime-450-miljoniv-na-rik-cerez-zapusk-tureckogo-potoku-makogon.html> (дата звернення: 10.05.2020).
 18. Tuncel T., Aydingün A. 25 years of Turkey-Ukraine diplomatic relations: regional developments and prospects for enhanced cooperation. Turkey, Ankara: AVİM Center for Eurasian Studies. 2018. 42 p.

Zamkova K. P. – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa I. I. Mechnikov National University

Ukrainian-Turkish Relations (2014–2020)

The article is devoted to the Ukrainian-Turkish relations during the period from 2014 to 2020. The article analyzes the main problems of the issue in the cooperation of these actors, the dynamics of the development of the problem taking into account the main factors that affect the problem, also

represented possible ways of their development.

Turkey remains Ukraine's main partner in the Black Sea region. Similarly, Ukraine today is the only promising leader of Turkish economic power in the Danube basin. Extremely difficult relations between Turkey and Greece, Bulgaria, and Serbia can be offset by the growing importance of Ukraine not only in Central and Eastern Europe, but also in South-Eastern Europe. However, due to the fact that Recep Tayyip Erdogan acts purely in his own interests, whose policy is very "flexible" towards other countries, it is difficult to predict the next steps of the Republic of Turkey. In addition, bilateral relations between the states are influenced by external factors: the confrontation of the TR with Russia and the United States.

Keywords: *Ukrainian-Turkish relations, FTA, Black Sea region, military-technical cooperation, energy sphere, strategic cooperation.*

*Рекомендовано до друку
— к. політ. н., доцентом Максименко І. В.*

Стаття надійшла 22.04.2020